

Asia Valokuvan teostaso

Hakija K

Annettu 8.3.2016

Tiivistelmä *Ulosajotilanteessa ralliautosta otettu valokuva sai lähioikeudellista suojaa valokuvana tekijänoikeuslain 49 a §:n nojalla. Se ei kuitenkaan ollut tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos.*

LAUSUNTOPYYNTÖ

1. Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa valokuvan teoskynnyksestä. Hakija on liittänyt lausuntopyyntöönsä valokopion 1987 ottamastaan valokuvasta.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

2. Tekijänoikeuslain 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

Valokuvan teostaso

3. Tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajan yhdenmukaistamisesta 29.10.1993 annetun neuvoston direktiivin (93/98/ETY) (Suoja-aikadirektiivi) 6 artiklan mukaan valokuvia, joita tekijänsä luovan henkisen työn tuloksina on pidettävä omaperäisinä, suojataan 1 artiklan mukaisesti. Mitään muuta perustetta ei sovelleta määrittäessä, voidaanko valokuvia suojata.
4. Jäsenvaltiot voivat säätää myös muiden valokuvien suojasta. Suoja-aikadirektiivin 1 artiklan mukaan Bernin yleissopimuksen 2 artiklassa tarkoitetun teoksen tekijänoikeudet ovat voimassa tekijän eliniän ja 70 vuotta tämän kuolemasta. Kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamista koskevan Bernin yleissopimuksen 2 artiklaan sisältyvät muun muassa valokuvateokset. Suoja-aikadirektiivin johdantokappaleen 17 mukaan valokuvia suojataan jäsenvaltioissa erilaisin järjestelmin. Bernin yleissopimuksessa tarkoitettua valokuvallista teosta on pidettävä omaperäisenä, jos se on tekijänsä

yksilöllisyyttä kuvastava luovan henkisen työn tulos ottamatta huomioon muita perusteita kuten arvoa tai tarkoitusta. Muiden valokuvien suojaaja on voitava säännellä kansallisella lainsäädännöllä.

5. Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännöksessä mainitaan esimerkkinä suojatuista teoksista muun muassa valokuvateos. Tekijänoikeudessa teoksella tarkoitetaan luonnollisen henkilön henkisen luomistyön tulosta. Teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Tavanomaisena arviointikriteerinä on pidetty sitä, voisiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen. Tekijänoikeus suojaaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.
6. Vakiintuneen näkemyksen mukaan ideat, aiheet, periaatteet yms. jäävät tekijänoikeussuojan ulkopuolelle. Tekijänoikeus ei estä kahta henkilöä esimerkiksi maalaamasta taulua samasta aiheesta. Suojan kohteena on se teoksen ilmenemismuoto, johon tekijä on omaperäisellä tavalla ajatuksensa saattanut.
7. Valokuvat, jotka eivät yllä teostason, saavat tekijänoikeuslain 49 a §:n mukaista suojaa. Kyseisen lainkohdan mukaan valokuvaajalla on yksinomainen oikeus määrätä valokuvasta, muuttamattomana tai muutettuna, valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin. Tekijänoikeuslain 49 a §:n mukaan oikeus valokuvaan on voimassa, kunnes 50 vuotta on kulunut sen vuoden päättymisestä, jona kuva valmistettiin. Valokuvaajalle tekijänoikeuslain 49 a §:ssä säädetyt oikeudet ovat muuten hyvin samanlaiset valokuvateoksen tekijän oikeuksien kanssa.
8. Euroopan unionin tuomioistuin katsoi 16.7.2009 antamassaan tuomiossa C-5/8 (Infopaq International), että tekijänoikeutta voidaan soveltaa ainoastaan sellaiseen aineistoon – kuten valokuva – joka on omaperäinen siinä mielessä, että se on tekijänsä luovan henkisen työn tulos. Kuten direktiivin 93/98/17 perustelukappaleessa on todettu, kyse on tekijän luovan henkisen työn tuloksesta silloin, kun se kuvastaa tekijänsä yksilöllisyyttä. Yhdistettyihin asioihin C-403/08 ja C-429/08 4.10.2011 antamassaan tuomiossa (Football Association Premier League ym.) Euroopan unionin tuomioistuin totesi, että tästä on kysymys silloin, kun tekijä on teoksen toteutuksessa kyennyt ilmaistamaan luovia kykyjään tekemällä vapaita luovia ratkaisuja.
9. Euroopan unionin tuomioistuin lausui vielä nimenomaisesti 1.12.2011 antamassaan ratkaisussa C-145/10 (Painer), että valokuva voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittyykö teoskynnys. Euroopan unionin tuomioistuimen mukaan tekijä

voi tehdä vapaita luovia ratkaisuja monilla eri tavoilla ja monissa eri kuvan toteutuksen vaiheissa. Valmisteluvaiheessa tekijä voi valita lavastuksen, kuvattavan henkilön asennon ja valaistuksen. Henkilökuvaa ottaessaan hän voi valita rajauksen, kuvakulman ja haluamansa tunnelman. Vedosta tehdessään tekijä voi valita eri kehitysmenetelmistä sen, jota hän haluaa käyttää, tai käyttää tarvittaessa tietokoneohjelmaa.

10. Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt valokuvien suojaa mm. lausunnoissaan TN 2002:8, TN 2002:19, TN 2004:3, TN 2007:6, TN 2007:15, TN 2008:12, TN 2009:4 ja TN 2009:8. Lausunnossaan TN 2003:6 tekijänoikeusneuvosto totesi, että olympiatulen sytyttämisestä otettu valokuva oli historiallisesta merkittävyystään huolimatta tavanomainen, ajankohtaisesta tapahtumasta kertova valokuva, joka ei erityisesti ilmentänyt valokuvan ottaneen henkilön omaperäistä ja persoonallista panosta.
11. Tekijänoikeusneuvosto on päätenyt valokuvan teostasoa arvioidessaan toisenlaiseen lopputulokseen muun muassa lausunnossaan TN 2011:9. Siinä tekijänoikeusneuvosto totesi, että lausuntopyynnön kohteena olevat valokuvat olivat tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuja teoksia. Yhdessä lausuntopyynnön liitteenä olleessa valokuvassa, jossa on kuvattu mies rakennuksen katolla, valokuvaaja oli oivaltanut kyseessä olevan omaperäinen tilanne ja tallentanut kohteen valokuvaan siten, että lopputuloksena on ollut kuvakulmaltaan, rajaukseltaan ja kohteen sommittelun osalta siinä määrin omaperäinen valokuva ettei kenenkään muun voida olettaa päätyneen samanlaiseen lopputulokseen. Valokuvaaja oli yhdistellyt luovasti kuvan erilaisia elementtejä ja sommitellut ne valokuvaksi siten, ettei kenenkään muun voida olettaa päätyneen samanlaiseen lopputulokseen. Samoin lausunnossa TN 2013:3 vuoden 1961 noottikriisin aikaan otetussa valokuvassa kuvaajan luovat valinnat mm. valoissa, ajoituksessa, terävyydessä sekä sommittelussa ja rajaamisessa saivat aikaan sen, että tilanteen dramaattista tunnelmaa ilmentänyt valokuva nautti teossuojaa.
12. Tekijänoikeuslaista tai sen esitöistä ei ilmene selkeitä perusteita sille, mille tasolle teosvalokuvan teoskynnys tulisi asettaa. Hallituksen esityksen 287/1994 mukaan valokuvateoksiin sovelletaan samoja säännöksiä kuin kuvataiteen teoksiin. Teostason määrittely on jätetty oikeuskäytännön tehtäväksi. Oikeuskirjallisuudessa mm. Rainer Oesch ("Det reformerade upphovsrättsliga skyddet av fotografier". Nordiskt Immateriellt Rättsskydd 4/1996, s. 396.) ja Per Jonas Nordell ("Rätten till det visuella" 1997 s. 103–116) ovat todenneet valokuvateosten teoskynnyksen olevan sama kuin kuvataiteen teosten, joiden teoskynnys on matala. Toisaalta Harenko ym. katsovat, että käytännössä on perusteltua asettaa valokuvien teoskynnys melko korkealle ja katsoa teoksiksi vain valokuvat, jotka selvästi ilmentävät tekijänsä luovuutta ja ovat itsenäisiä ja omaperäisiä. (Harenko ym. "Tekijänoikeus -kommentari ja käsikirja" 2006 s. 429).
13. Valokuvan teostason ylittymisen arvioimiseksi on siten huomioitava yhtäältä valokuvana ilmenevä lopputulos ja toisaalta valokuvaajan tekemät loppu-

tulokseen vaikuttaneet valinnat. Teostasoa arvioitaessa on tarkasteltava valokuvaa eri elementtiensä muodostamana kokonaisuutena. Valokuvaaja voi tehdä lopputulokseen vaikuttavia valintoja ennen valokuvan ottamista muun muassa oivaltamalla kuvaushetkeen liittyvät erityispiirteet, sommittelemalla kuvauskohteen, valitsemalla kuvan rajauksen, kontrastin, terävyysalueen, kuvakulman, valituksen tai kuvauskohteen lisävalaisemisen. Valokuvaaja voi sitten kuvan otettuaan käsitellä valokuvaa.

14. Valokuvan julkaisemisella tai julkaisemattomuudella ei ole merkitystä arvioitaessa sitä, ylittääkö valokuva teoskynnyksen vai ei. Valokuvaajan ammattitaidon tasolla tai sen puutteella ei itsessään ole merkitystä valokuvan teoskynnyksen arvioimisessa. Amatöörivalokuvaajakin voi luoda teosvalokuvan. Valokuvan tarkoituksella kuten sillä, onko kuva tarkoitettu esimerkiksi lehtikuvaksi, valokuvanäyttelyyn tai perheen valokuva-albumiin ei ole merkitystä arvioitaessa teoskynnyksen ylittymistä.
15. Valokuva voi ylittää teoskynnyksen ja saada suojaa teoksena, jos valokuva ilmentää valokuvaajansa omaperäisiä valintoja siten että siitä välittyy kuvaajan näkemys kuvattavasta kohteesta. Eräänä arviointikriteerinä voidaan käyttää oletusta siitä, että kukaan muu ei olisi päätenyt samanlaiseen lopputulokseen saatuaan tehtävän valokuvata samaa kohdetta. Valokuvan on oltava tällä tavalla valokuvaajansa henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Teoskynnys ei ylity, jos valokuvaustulos perustuu ainoastaan valokuvaajan ammattitaitoon ja valokuvausoppien taidokkaaseen soveltamiseen.
16. Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut hakijan sille toimittamaa skannausta valokuvasta ralliautosta ulosajotilanteesta. Dramaattisesta tilanteesta kuvattu otos on sinällään ansiokas. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että valokuvassa keskeisenä elementtinä on sen ottamisen onnistunut ajoitus, mutta se ei tässä tapauksessa vielä yksin riitä valokuvan itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä arvioitaessa. Teostasoon yltämistä arvioitaessa tarkastellaan valokuvan ilmene-mismuotoa ja visuaalista ilmaisua kokonaisuudessaan. Kuvaaja ei ole valokuvan ottamisen yhteydessä tehnyt luovia valintoja esimerkiksi kuvan sommittelun, lavastuksen tai valaistuksen suhteen. Siten kyseessä oleva kuva ei kuvasta siinä määrin tekijän persoonaa eivätkä siitä käy ilmi riittävästi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä niin että se ylittäisi teoskynnyksen. Tekijänoikeusneuvosto pitää kyseistä valokuvaa teoskynnyksen kannalta kuitenkin rajatapauksena.
17. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että kyseessä ei ole niin itsenäinen ja omaperäinen valokuva että se saisi suojaa tekijänoikeuslain 1 §:n nojalla valokuva-teoksena. Kyseinen valokuva saa kuitenkin suojaa tekijänoikeuslain 49 a §:n nojalla. Oikeus valokuvaan on voimassa, kunnes 50 vuotta on kulunut sen vuoden päättymisestä, jona kuva valmistettiin.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Perttu Virtanen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Taina Pihlajarinne, Olli Pitkänen, Mia Weckman, Anne Salomaa, Ismo Huhtanen, Marja Heikkilä-Kauppinen, Tuula Hämäläinen, Anniina Huttunen, Valtteri Niiranen, Marja Hamilo, Jussi Mäkinen, Tommi Nilsson ja Pekka Sipilä.